

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ

TARİH ÖĞRETMENLİĞİ 4

ÇANAKKALE SAVAŞLARI SEMİNERİ ÖDEVİ

ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NIN DÜNYA TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

HAZIRLAYAN

Hayrettin KAYA 990110017

SUNULAN

Yrd. Doç. Dr. Muhammet ERAT

OCAK – 2003

GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na girmesiyle boğazlar kapatılmış böylece Rusya'nın müttefikleriyle olan bağlantısı kesilmişti. Çünkü Batlık Denizi'nde Alman denizatlılarının dolaşması nedeniyle burası, zaten Ruslar için kapalıydı. Rusya'nın müttefikleriyle hem bağlantısının olması için hem de tahıl ürünlerini dışarıya ihraç etmek için boğazların açılması şarttı. Bunun için müttefikleri İngiltere ve Fransa'dan yardım istedi.

Aslında müttefiklerin boğazları ele geçirme fikri daha 1914'te ortaya çıkmıştı ama Osmanlı İmparatorluğu, o zamanlar savaşa girme konusunda kararsız olduğu için müttefikler, böyle bir teşebbüste bulunmamışlardı. Ancak Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle, İngiliz Bahriye Bakanı Winston Churchill'in, Çanakkale Boğazı'nın donanma ile geçmesi sonucunda boğazların ve İstanbul'un işgal edilebileceğini kabine arkadaşlarına kabul ettirdi.

Müttefik donanmasının 19 Şubat'ta boğazdan geçme teşebbüsleri, başarısızlıkla sonuçlandı. 19 Şubat 1915'te başlayan deniz savaşları'nın 18 Mart Deniz Zaferi'yle kazanılması sonucu 25 Nisan 1915'te kara savaşları başlamış ve buradaki Türk askerlerinin ve büyük komutan Mustafa Kemâl'in başarıları sonucu müttefik devletler, kara savaşlarında da başarılı olamamışlardır ve yavaş yavaş Çanakkale'yi terk etmek zorunda kalmışlardır. Son birliklerinin 8 / 9 Ocak 1916'da çekilmesiyle Çanakkale Cephe'si, Türk askerinin başarısıyla sonuçlanmış oluyordu.

Çanakkale Savaşları'nın, I. Dünya Savaşı içinde ayrı bir yeri vardır. ABD Dış Politika Enstitüsü'nün 1930 yılı yayınından elde edilen bilgilere göre: "Kimse pek farkında değil ama boğazları kapatılsaydı, Amerika belki savaşa girmeyecek ve bu kadar can ve mal kaybına uğranılmayacaktı" denilmektedir. I. Dünya Savaşı içinde, Çanakkale'deki insan kaybının 504.000 olması da bu cephenin apayrı bir yeri olduğunu gösteriyor.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	
ÇANAKKALE CEPHESİ'NİN AÇILMA SEBEPLERİ	1
1. Deniz Savaşları	2
2. Kara Savaşları	3
ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NIN DÜNYA TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ	4
a. 1917 Rus Devrimi ve Çanakkale Savaşları	4
b. Bulgaristan'ın Savaşa Katılması	6
c. İsrail'in Kuruluşuna Varan Gelişmeler İçinde Çanakkale Savaşları'nın Önemi	8
ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NIN DÜNYA TARİHİ AÇISINDAN DİĞER ÖNEMLİ SONUÇLARI	11
KAYNAKÇA	13

ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NIN DÜNYA TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

ÇANAKKALE CEPHESİ'NİN AÇILMA SEBEPLERİ

Müttefiklerin, Çanakkale Boğazı'na karşı teşebbüsleri daha 1914 Ağustosundan itibaren bahis konusu olmuş, lâkin Osmanlı Devleti henüz tarafsız olduğu için bu mesele üzerinde fazla durulmamıştı. Osmanlı Devleti, savaşa katıldıktan sonra ise, askeri bir teşebbüsle boğazların ele geçirilmesi tasarısı daha ciddiyetle ele alındı. Bu fikrin şampiyonu, İngiliz Bahriye Bakanı Winston Churchill idi ve ona göre Çanakkale Boğazı donanma ile zorlanırsa boğazları ve İstanbul'u almak mümkün olurdu. Askerleri bu fikre katılmamakla beraber ve boğazların işgali için muhakkak asker çıkarmak gerekeceğine inanmalarına rağmen, Churchill, fikrini kabineye ve askerlere kabul ettirmeye muvaffak oldu.¹

Churchill, bu çalışmanın temel konusu dışında kaldığı için diğer ve daha uygun seçenekler bulunmasına karşın “Neden Çanakkale?” sorusuna cevap aramayarak, böyle bir harekât başarıyla gerçekleştiğinde ne gibi yararlar beklendiği noktasına değinmekle yetinilecektir. Çanakkale Boğazı'na girişilecek askeri harekâtın resmi belgelerde de belirtilen başlıca amaçları şunlardır:

1. Boğazlardan geçerek Rusya ile olan bağlantının yeniden kurulması,
2. Rusya'nın elinde kalan buğdayın Avrupa pazarlarına ulaşmasını sağlayıp ekonomik ve mali sıkıntıların hafifletilmesi,
3. Savaşın başından beri büyük yükü çeken Rusya'nın yardımına koşarak Çar II. Nikola'nın bu konudaki isteğini yerine getirmiş olmak. Böylece doğabilecek bir Rus – Alman yakınlaşmasını engellemek,
4. İstanbul ve Boğazları işgal ederek Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakıp, Almanya ile olan bağlarını kesmek. Böylelikle Merkezi Devletleri arkadan kısıkaç içine alabilmek,

---

¹ Prof. Dr. Fahir ARMAOĞLU, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, C.I, s: 113.

5. Başarıyla sonuçlanacak böyle bir harekât ile henüz savaşa katılmamış olan İtalya ve Balkan ülkelerinin Müttefik Devletler yanında savaşa girmelerini sağlamak,

6. Böylece, genel savaşın kısa süre içinde sonuçlanmasını kolaylaştırmak.²

7. Almanların, 1915 baharında yapacağını hesapladıkları Büyük Taarruz için bu devletin dikkatini Çanakkale'ye çekerek Avrupa Cephesi'nden buraya kuvvet kaydırmalarını sağlamak.³

I. Dünya Savaşı başladıktan bir süre sonra Omsalı Devleti, İttifak Devletleri'nin yanında savaşa katılacağını açıklamıştır ve savaş boyunca birçok cephede savaşmıştır. Bu cephelerden en önemlilerinden bir tanesi Çanakkale Cephe'sidir. Çanakkale Cephesi'ndeki savaşlar; deniz ve kara savaşları olmak üzere iki şekilde yapılmıştır. Konunun önemi açısından bu savaşlara kısaca değinmek yerinde olacaktır.

a. Deniz Savaşları

Aralık 1914 Türk Orduları'nın giriştiği Sarıkamış Harekâtı'ndan telaşa kapılan Rus Çarı II. Nikola, İngiltere'ye başvurarak İtilaf Devletleri'nin hemen Türkiye'ye karşı karadan veya denizden bir cephe açmalarını istemiştir. Böylece İngiliz Harb Kabinesi Churchill'in baskısıyla Çanakkale Cephesi'nin açılmasına karar verdi.⁴

Nihayet 19 Şubat 1915'te müttefik Donanması, önce Kumkale ve Seddülbahir mevzilerini topa tutarak boğazı geçerek aşma teşebbüsünde bulunuldu. Ancak Türk Ordusu'nun çok şiddetli savunmasıyla karşılaştılar.⁵ Rusların Doğu Anadolu'daki işini kolaylaştırmak için İngilizlerin deniz kuvvetlerinin Çanakkale'ye saldırısı, güçlü top ateşi ve mayınlar nedeniyle başarısızlığa uğramıştır.⁶ Bu sıralarda yalnız deniz kuvvetleriyle bu işin başarılmayacağı anlaşıldığından 60.000 İngiliz ve 17.000 Fransız'dan mürekkep bir de ordu hazırlandı. 18 Mart 1915'te deniz saldırısı yapılmıştır. 17 Mart'ta düşman, Türk tabyalarını sert bir ateş altına aldı. Düşmanın mayın tarayıcı gemileri, Türk torpillerini topladı. Düşman bu suretle ertesi gün

² Mete TUNÇOKU, Çanakkale 1915 (Buzdağı'nın Altı), s: 31.

³ Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL, Avustralya Resmi Tarihinde Gelibolu / Çanakkale, s: 5.

⁴ A.g.e., a.g.y.

⁵ Osman BİRCAN, Belge ve Fotoğraflarla Atatürk'ün Hayatı, s: 36.

⁶ Komisyon, Türkiye Tarihi, C. IV., s: 47.

kolaylıkla boğazı geçeceğini umuyordu. 17 – 18 Mart gecesi “Nusret” adındaki Türk mayın gemisi, mayın kumandanı Yeniköylü Binbaşı Hafız Nazmi Bey ve geminin süvarisi Tophaneli Kolağası Hakkı Bey, kumandasındaki gemi son kalan 20 torpili denize serpti.

Düşman bu hareketi ummuyordu ki oraları projektörle aydınlatmaya bile lüzum görmedi. Eğer Türk gemicilerinin böyle bir fedakârlık yapabileceğini bir an düşünseydi bu harekete engel olabilirdi.⁷

18 Mart 1915’te düşman deniz saldırısı yaptı. İngilizlerin ve Fransızların 316 topuna biz 93 topla karşı koyduk. Akşama kadar süren bu çetin çarpışmada vaziyet, bizim için oldukça buhranlı oldu. Seferberlik dolayısıyla orduya gelen en ihtiyar efrat bile hiç olmazsa su taşımak suretiyle vazifelerini yaptılar. Bazıları ezan okuyarak maneviyatı takviye ettiler.⁸ Harpte düşmanın üç zırhlısı ve iki torpidosu, torpillere çarparak ve topçu ateşimizle battı. İki zırhlısı da mühim surette zedelendi. Düşmanın insan zâyîâtı da 2000’den çoktu. Buna karşı biz 3 zabıt 22 nefer şehit, 2 zabıt 59 nefer yaralı vermiştik. Bu harpte Türk Ordusu’nun cephanesi bitmişti. Ertesi gün eğer düşman taarruz etseydi belki kazanabilirdi.⁹

b. Kara Savaşları

18 Mart Deniz Savaşı’ndan 38 gün sonra 25 Nisan 1915 sabahı, Çanakkale Boğazı kıyıları yeniden top sesleriyle inledi. Kuzeyde Saroz Körfezi’nden güneyde Beşiğe açıklarına kadar tam 120 km’lik deniz ufku alev ve dumana boğuldu. Muazzam müttefik donanmasının müthiş zırhlısı 38 gün evvelki gibi ve o günün acısını çıkartmak istiyormuşçasına irili ufaklı yüzlerde topla boğaz kıyılarına çelik kusuyor, yeri göğü birbirine katıyordu.¹⁰

---

⁷ Hüseyin Nihal ATSIZ, Çanakkale’ye Yürüyüş, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1992, s: 50.

⁸ A.g.e., a.g.y.

⁹ A.g.e, s: 51

¹⁰ İbrahim ARTUÇ, 1915 Çanakkale, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1992, s: 108.

25 Nisan 1915'ten itibaren gelişmeye başlayan düşman harekâtına karşı Mustafa Kemâl, bu defa 100.000 kişilik Kışınçer Ordusu karşısında Conkbayırı'nda ve Kireçtepe'de kazandığı zaferle düşman ordunu yenmiştir. Düşman bütünüyle Anafartalar'da uğradığı başarısızlık üzerine geri çekilmeye mecbur kalmıştır.¹¹

8 – 9 Ocak 1916 gecesi Seddülbahir'deki son birliğin de geri çekilmesiyle Çanakkale Cephesi'ndeki muharebeler, Türklerin Zaferiyle sona ermiş oldu.¹²

ÇANAKKALE SAVAŞLARI'NIN DÜNYA TARİHİ AÇISINDAN ÖNEMİ

a. 1917 Rus Devrimi ve Çanakkale Savaşları

Rusya'da Ekim 1917'de patlak veren Komünist Devrim'e yola açan siyasi ve iktisadi gelişmeler incelenirse, Çanakkale Savaşları ile bu gelişmeler arasında yakın ilişki olduğu görülür. İki olay arasındaki ilişki öylesine belirgin ve güçlüdür ki bazı düşünürler, Sovyet Devrimi'nin erken gerçekleşmesine yol açan dış etkenler arasında Çanakkale Savaşları'nı başta gelen etkenlerden birisi olarak değerlendirmektedirler.¹³

Savaş başladığı zaman Rusya, tam bir karmaşa içinde bulunuyordu. Duma'nın açılması, fikir akımlarının su üstüne çıkmasını kolaylaştırmış, lâkin aynı zamanda da çatışma ve kaynaşmayı da şiddetlendirmişti. Savaşın güçlükleri, savaşta başarı elde edilememesi, iç şartları günden güne gerginleştirdi ve halkın gıda sıkıntısı da buna eklenince 8 Mart 1917'de Petersburg sokaklarında halk, gösterilere başladı. İşçiler de işlerini bırakıp greve başladılar ve grevlere katıldılar. İki gün içinde bütün şehir ayaklandı ve hükümet kuvvetleriyle kanlı çarpışmalar oldu. Bolşevik ve Menşevik bütün Marksistler faaliyete geçmişti. 10 Mart'ta durum gerçek bir ihtilâl halini aldı. 12 Mart'ta Petersburg'da işçilerin ve askerlerin Sovyet'i kuruldu ve hükümet görevlerini üzerine aldığı ilan etti. Petersburg Sovyet'i Cumhuriyet ilan edilmesini istiyordu. Sovyet yetkilileriyle Duma temsilcileri arasında yapılan iki günlük görüşmelerden sonra 14 Mart'ta liberal bir geçici hükümetin kurulmasına ve Çar'ın istifa etmesine karar

¹¹ Komisyon, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Meb, İstanbul, 1997, s: 66.

¹² İsmet GÖRGÜLÜ, On Yıllık Harbin Kadrosu (1912 – 1922), T.T.K. Yayınları, Ankara, 1993, s: 231.

¹³ TUNÇOKU, a.g.e., s: 50.

verildi. Prens Lvov Başkanlığında geçici bir hükümet kuruldu. İhtilâlcî Sosyalistlerden Kerensky, Harbiye Bakanı oldu.¹⁴

Ne var ki, tüm bu gelişmelere bakarak; “Eğer Çanakkale Boğazı’na yapılan saldırılar başarılı olsa ve İngiltere ve Fransa Çarlık Hükümeti’nin yardımına koşabilseydi, Rusya’da komünist devrim gerçekleşmezdi...” şeklinde kesin bir sonuca varmak da gerçekçi değildir. Çünkü, her şeyden önce bir sosyal olgu olarak Komünist Devrim de, tarihsel süreç içinde oluşan sosyal ekonomik ve siyasal gelişmelerin sonucu patlak veren, karmaşık ve çok yönlü toplumsal bir olgudur. Nedeni tek başına bir faktörle açıklanamaz. Diğer bir deyişle, Rusya’daki devrim – Boğazlar açılmasın – er geç patlak verecekti.

Ancak gene de, Çanakkale Savaşları ve Sovyet Devrimi konusunda şöyle bir sonuca varmak da abartma sayılmamalıdır: Eğer Çanakkale Boğazı geçilse ve Müttefikler, askeri ve ekonomik bakımdan yardımına gelebilseydiler, Rusya deniz ticaretini yürütebilirdi. Böylece hem sosyo-ekonomik bakımdan rahatlar, hem de moral olarak toparlanabilirdi. Dolayısıyla da Komünist Devrim, öylesine olumsuz koşullarda gelişerek Çarlık Rejimini çok yalnız ve terk edilmiş bir ortamda yakalamazdı.

Boğazlar geçilseydi Rusya tarihsel emellerine kavuşup İstanbul ve Boğazları alsaydı belki de Komünist Devrim, bu durumun asker, hükümet ve kitlelere kazandıracağı moral güç ile Birinci Dünya Savaşı’nın bitimine kadar gecikirdi. Daha farklı iç koşullarda ve savaşın bitmesiyle gerginliğin yatıştığı uluslar arası bir ortamda patlak verince de ılımlı güçler, aşırı uçlara karşı direnebilirlerdi.

Churchill’in kendi sözleriyle belirtmek gerekirse; “... Çanakkale’deki yenilgiyle birlikte, Çarlık Rusya’sıyla devamlı ve doğrudan temas kurmak yolundaki bütün umutlar yitirilmiş oluyordu.” Bu gerçeği ve yol açtığı sonuçları en çarpıcı bir şekilde yansıtan, o dönemin Rus Dışişleri Bakanı olan Sazanov’un şu sözleridir:

---

¹⁴ ARMAOĞLU, a.g.e, s: 131.

“... Çanakkale’deki Müttefik yenilgisinin Rusya bakımından taşıdığı önem inkâr olunamaz. Çünkü, Birinci Dünya Savaşı bitip Rusya’ya ulaşıldığında, Rusya artık müttefikleriyle birlikte değildi. Rus halkı da o yıllarda, önceki dönem Rusya’sının en seçkin evlatlarının kemikleri üzerine yükselen bir devrim yapmakla meşguldü...”¹⁵

Kısaca belirtecek olursak Çanakkale savaşları sonucunda müttefiklerinden yardım alamayan Rusya’da çıkan Bolşevik İhtilâli başarıya ulaşmış, dolayısıyla bu devlet, savaştan çekilmiş, Türkiye doğuda 1877 – 1878 savaşıyla kaybettiği Kars, Ardahan, Batum’u geri alma imkânı bulmuştur.¹⁶

b. Bulgaristan’ın Savaşa Katılması

Bulgaristan da savaşa katılırken İtalya gibi toprak ihtiraslarını gerçekleştirmek amacı ile hareket etmiştir. Bulgaristan, İkinci Balkan Savaşı sonunda kaybettiği toprakları, tekrar kazanmak istiyordu ki bunlar: Romanya’ya kaybettiği Dobruca, Yunanistan’a kaybettiği Kavala ve Serez ile Sırbistan ‘a kaybettiği Makedonya toprakları idi.¹⁷

İtalya meselesinde olduğu gibi Bulgaristan meselesinde de savaşan taraflar, bu devleti kendi yanlarına almak istemişlerdir. Her iki devletin de gayesi, Bulgaristan’ı yanlarına almak suretiyle Balkanlardaki kuvvet dengesini kendi taraflarına eğiltmekti. Kaldı ki Bulgaristan’ın şu veya bu tarafta savaşa girmesinin Yunanistan ile Romanya’nın da durumlarını etkileyeceğine inanılıyordu.

Bu sebeplerin yanında Merkezi Devletler için rol oynayan başka bir sebep daha vardır. O da Osmanlı İmparatorluğu idi. 1915 Mart’ında Çanakkale Cephe’sinin açılması, Osmanlı Devleti’ni güç durumda bıraktığı gibi askeri bakımdan da zayıflatmıştı. Osmanlı Devleti, Almanya’dan yardım istiyordu. Bulgaristan ise Osmanlı Devleti’ni Merkezi Devletlere birleştiren bir geçitti.

---

¹⁵ Mete TUNÇOKU, Çanakkale 1915 Buzdağı’nın Altı, T.T.K. Yayınları, Ankara, 2002, s: 56.

¹⁶ Komisyon, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, s: 66.

¹⁷ ARMAOĞLU, a.g.e., s: 118.

İtalya meselesinde nasıl İtilaf Devletleri Avusturya ve Osmanlı Devleti'nin sırtından İtalya'ya toprak vaat ederek avantajlı bir durum sağladıysalar Bulgaristan meselesinde de Merkezi Devletler avantajlı durumdaydılar.¹⁸ Çünkü Avusturya'nın Sırbistan'a savaş açmasıyla Sırbistan, güç durumdaydı ve Bulgaristan'ın istediği Makedonya toprakları da Sırbistan'daydı. İkinci olarak Merkezi Devletler, Balkanlarda üstün durumda bulunduğundan, Bulgaristan'ın istediği toprakların ele geçirilmesi bu devletler için daha mümkün görünmekteydi. Nihayet, Almaya ve Avusturya'nın Rusya'ya karşı yaptığı savaşlar, bu iki devletin üstünlüğü ile devam etmekteydi. Yani Bulgaristan'ın Rusya'dan korkusu yoktu.

Bununla beraber, Bulgaristan'ı tereddüde sevk eden tek nokta, Müttefikler, Çanakkale'yi ele geçirirlerse durum önemli bir şekilde onların lehine dönebilirdi. Bunun için Bulgaristan, Çanakkale Savaşları'nın sonucunu bekledi ve bu savaşlarda Müttefiklerin bir şey yapamayacağını görünce 1915 Ağustosundan itibaren Almanya, Avusturya ve Osmanlı Devleti'yle görüşmelere başladı. Bu görüşmeler sonunda Bulgaristan, Osmanlı Devleti'yle 3 Eylül 1915'te imzaladığı bir antlaşma ile Meriç'in batısında bulunan Dimetoka'yı Osmanlı Devleti'nden aldı. Yani Türk – Bulgar sınırı Meriç oluyordu.¹⁹

Bulgaristan, 6 Eylül 1915'te Almanya ve Avusturya ile imzalamış olduğu anlaşmalarla 35 gün içinde Sırbistan'a karşı savaşa girmeyi kabul etti. Buna karşılık kendisine Sırbistan Makedonya'sı verilecekti. Bundan başka Romanya ve Yunanistan, Müttefikler yanında yer alırsa o zaman da Dobruca ile bütün Yunan Makedonya'sını alacaktı. Yani bu anlaşma gerçekleştiği takdirde Bulgaristan, bütün Makedonya topraklarını ele geçirmiş olacaktı ki bu, Ayestefanos Bulgaristan'ının yeniden kurulması idi.

Bu antlaşmalar üzerine Bulgaristan, 12 Ekim 1915'te Sırbistan'a karşı savaşa başladı. Bu şekilde Sırbistan, kuzeyde ve güneyden iki cepheli savaş durumuna girmiş oluyordu. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa, Yunanistan'ın tarafsızlığına aldırılmayarak,

---

¹⁸ ARMAOĞLU, a.g.e., s: 118.

¹⁹ A.g.e., s: 119.

Sırbistan'a yardım etmek amacı ile Selanik'e asker çıkardılarsa da Sırbistan'ı kurtaramadılar. Sırp kuvvetleri, bütün Sırbistan'dan çekildiler ve Avusturya kuvvetleri, Sırbistan ve Arnavutluk'u işgal ettiler. Bu suretle Bulgaristan da Sırbistan Makedonya'sını ele geçirmiş oluyordu. Fakat, savaşın genel sonucu, Bulgaristan'ın beklemediği bir biçim alacak ve bu kazançları elinde kaçırdığı gibi Dedeağaç'ı da kaybedecektir.²⁰

c. İsrail'in Kuruluşuna Varan Gelişmeler İçinde Çanakkale Savaşları'nın Önemi

Çanakkale Muharebeleri'nin bir diğer ilginç uluslar arası yönü, İsrail Devleti'nin kuruluşuna varan siyasal ve hukuksal gelişmeler içinde çok önemli yeri olan ve Musevi ulusuna, Filistin'de bir yurt verilmesi ifadesinin ilk kez yazılı olarak yer aldığı 1917 Balfour ile olan yakın ilişkisidir. Çanakkale Savaşları'nın bu yönü, incelemenin konusunu oluşturmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nda Siyon Birliği Oluşturup Osmanlı Devleti'ne Karşı Savaşma Düşüncesinin Doğup Gelişmesi

Osmanlı Devleti'ne karşı İngiltere yanında savaşmak amacıyla gönüllü bir Siyon birliği oluşturulması fikri aslında Çanakkale'de yeni bir cephe açılmasından önce ortaya atılmıştır. Fikrin ilk kez resmen gündeme gelişi, Osmanlı Devleti'nin Ekim 1914'te Almanya yanında savaşa girmesiyle aynı tarihe rastlar. Kuşkusuz böyle siyasal düşüncenin uygulamaya konmadan önce gelişip güçlenmesi için belli bir süre gerekmiş ve bazı uluslar arası siyasal faktörler, bu yönde etkili olmuştur. Aslında çok yönlü ve karmaşık olan gelişmeler, şu başlıkları altında özetlenebilir.²¹

1. 1880'li yıllardan beri uluslar arası siyaset alanında faaliyet gösteren Dünya Siyonist Örgütü'nün Filistin toprakları üzerinde Musevilere bir yurt kazandırılması yönündeki artan çaba ve girişimleri,

---

²⁰ ARMAOĞLU, a.g.e., s: 119.

²¹ TUNÇOKU, a.g.e., s: 83.

2. Osmanlı Devleti'nin çöküşünün 1912 – 1913 Balkan Savaşları'yla birlikte iyice hızlanması, tüm Balkan uluslarının peşpeşe bağımsızlıklarını alışı: Böylece, imparatorluğun sadece Müslüman halkların oturduğu topraklarla sınırlı hale gelmesi. Onların da gelişmelerden etkilenmeye başlaması. Dahası din faktörü yerine milliyetçilik akımının giderek ağırlık kazanması,

3. 1906'dan beri Ortadoğu petrolünün uluslar arası siyasette önem kazanması ve büyük güçler arası rekabetin hızlı bir şekilde Ortadoğu'ya kayması.²²

4. İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı sonucu dağılmasıyla doğacak Ortadoğu'daki güç boşluğunu doldurmak amacıyla Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Arap, Ermeni, Rumi Musevi, Kürt ve diğer etnik grupları bu amaçla kullanmaya yönelik yoğunlaşan siyasal faaliyetleri.

Vladimir Jabodinsky ve Siyon Birliği'nin Oluşturulması Fikri:

Osmanlı Devleti'ne karşı gönüllü Siyonistlerden oluşacak birlik kurarak İngiltere yanında çarpışmak fikrini ilk kez ortaya atan Vladimir Jabodinsky'dir. Jabodinsky, daha başlangıçtan beri gönüllü bir Siyon birliği oluşturup İngiltere ve Fransa yanında çarpışmak fikriyle Filistin'de Musevilere bir yurt edinme konusunu birlikte düşünmektedir.²³ Ona göre yüzyıllardır dünyanın dört bucağına dağılmış, zor koşullar altında yaşayan Musevilerin millet olmaya hak kazanabilmeleri ancak askeri bir disiplin geliştirmeleri ve savaşta ön saflarda çarpışıp kendilerini tüm dünyaya kabul ettirebilmeleriyle mümkün olabilecektir. Bu amaca ulaşabilmek için de ilk elde, sembolik olsa bile, uygun bir zamanda girişilecek bazı çabalarla İngiltere'nin doğal müttefiki olduklarını kanıtlamak gerekirdi. Böylece I. Dünya Savaşı sona erdiğinde Osmanlı Devleti'nden kopacağına kesin gözüyle baktığı Filistin'de, İngiltere'nin desteğiyle Museviler lehine bazı siyasal düzenlemeler gerçekleştirebilirdi. Burada hemen şu noktayı belirtmek gerekmektedir: Jabodinsky, Osmanlı Devleti'ne karşı İngiltere yanında girişilecek böyle bir savaşın sadece Filistin'de açılacak yeni bir

---

²² TUNÇOKU, a.g.e., s: 83.

²³ A.g.e., s: 84.

cephede verilmesini istemekte, başka bir cephede savaşmayı düşünmemektedir. Başka yerde çarpışmak, amaca ulaşmaya giden yolu uzatacak işi geciktirebilecektir.²⁴

Daha sonraki uluslar arası siyasi gelişmeler ışığında değerlendirildiğinde Siyonist Katırlı Birliği'nin Çanakkale Muharebeleri'ne İngiltere yanında katılarak rol oynaması, Musevi liderlere hedefledikleri şu iki amacın gerçekleşmesini sağlamada yardımcı olmuştur denilebilir:

1. Kasım 1917'de yayınlanan "BALFOUR BİLDİRİSİ" ile İngiltere, ilk kez resmi bir belgede, Musevilere, Filistin'de bir yurt verilmesini fikrini benimser. Bildirinin bu konuyla ilgili kısmı aynen şöyledir:

"Majesteleri'nin Hükümeti adına sizlere Musevi – Siyonist emellerine karşı sempaticimizi ifade eden ve hükümet adına onaylayan bu bildiriye sunmaktan büyük zevk duyuyorum:

Majesteleri'nin Hükümeti, Musevilere, Filistin'de milli bir yurt kurulmasına olumlu bakmaktadır ve bu amaca ulaşılmasını kolaylaştırmak için elindeki bütün imkânları kullanacaktır. Bu cümleden, Filistin'de yaşayan Musevi olmayan toplumların medeni ve dini haklarına yahut herhangi başka bir ülkede yaşayan Musevilerin haklarına ve siyasi statülerine zarar verecek hiçbir şey yapılamayacağı açıkça anlaşılmalıdır."

2. I. Dünya Savaşı sonrası toplanan Barış Konferanslarında Filistin ve Siyonizm konusu gündeme getirildiğinde, büyük devletlerin davaya olumlu bakışını olumlu ve desteğini sağlamada etkili olur. Nitekim, fikrin babası ve uygulayıcılarından biri olan Jabodinsky de bu gerçeği, daha sonra anılarında açıkça şöyle ifade edecektir:

"Ben Gelibolu'ya gitmedim. O nedenle size, gönüllü birliğin hikâyesini anlatamam. Ama şunu açıkça belirtebilirim: Trumpeldar o zaman görüşlerin de haklıydı... Savaşmak amacıyla Gelibolu'ya gidiş, Siyonizm'e yepyeni ufuklar açmıştı.

---

²⁴ TUNÇOKU, a.g.e., s: 85.

Eğer biz, 2 Kasım 1917’de Balfour Bildirisi ile Filistin’de yurt denme konusunda söz aldıkça, buna ulaşan yol Gelibolu’dan geçmiştir.”²⁵

ÇANAKKALE SAVAŞLARI’NIN DÜNYA TARİHİ AÇISINDAN DİĞER ÖNEMLİ SONUÇLARI

Çanakkale Savaşları’nın dünya tarihi açısından diğer önemli sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Birleşik düşman filosu, İstanbul’a girme ümidini kaybetti. Türk askerlerinin ise Balkan Savaşlarında kaybettiği moralini düzeltti.

2. Rusya ile müttefiklerinin irtibatlarının sağlanamaması, savaşı iki yıl uzatmıştır. Çarlık Rusya’nın yıkılmasına sebep olmuştur. Bolşevik idarenin gelmesine de sebep olmuştur. Bu durum ise daha sonra yeni Türk hükümeti ile anlaşma ve müttefiklerine karşı düşmanca bir tutum içine girmesine sebep olmuştur.

3. Alman Cephesi’nin hafiflemesine sebep olmuştur. Çünkü İngiliz ve Fransız birliklerinin ağırlık merkezi Çanakkale olmuştu. Doğu Alman Cephesi de bundan nefes almıştı.

4. İş başında bulunan İngiliz Hükümeti, muhafazakâr parti ile karma hükümet kurmak zorunda kalmış, böylece hükümet içinde bazı huzursuzlukların çıkmasına, neticede Avrupa’nın en zengin ülkesinin bu savaş nedeniyle dışarıdan borç alan devletler arasına girmesine sebep olmuştur.

5. Dostlarından yardım alamayan Rusya’nın güneye inmesi engellenmiştir. Bu da ileride Türk İstiklâl Savaşı’nın daha kolay kazanılmasına sebep olmuştur.

6. Esir milletlerin, istiklâl mücadelesine girmelerine ve Fransa ile İngiltere’nin de yenilebileceklerine inanmalarını sağlamıştır.

7. İki taraf için de çok kanlı savaflara yol açan bu muharebe, bu cephede büyük insan gücünün yok olmasına sebep olmuştur.

8. Churchill’in hedefi ise “Dünya tarihini değiştirmektir” değiştiremedi. Osmanlı İmparatorluğu’nu ikiye bölmek, payitahtı felce uğratmak, bölemedi ve paylaşmadı. Osmanlılara karşı Balkan Devletlerini birleştirmek, başaramadı. Sırbistan’ı kurtarmak

---

²⁵ A.g.e., s: 89.

ve Rus Başkomutanına yardım etmek ve savaşın süresini kısaltmak boş yere insan kaybına mani olmaktı. Ama hiçbirine mani olmadı ve hiçbirini başaramadı. Neticede kendisi kahroldu.

9. ABD Dış Politika Enstitüsü'nün 1930 yılı yayımından elde edilen bilgilerden anlaşıldığına göre de "Kimse pek farkında değil ama boğazlar kapılmasaydı Amerika belki savaşa girmeyecek ve bu kadar can ve mal kaybına uğranılmayacaktı."²⁶

10. Niyahet Çanakkale Muhabereleri'ndeki Türk direnişi, yalnız Çarlık İmparatorluğu'nu yıkmakla kalmamış, ülkesinde güneş batmayan Büyük Britanya İmparatorluğu'nda da ilk yarayı açmıştır ve böylece de emperyalizmin yıkılmasına vesile teşkil etmiştir.²⁷

11. Türk Ordusu'nun gösterdiği celadet ile itilaf devletleri, dünyada askeri alanda büyük prestij kaybına uğramıştır.

12. Avrupa'nın "Şark Meselesi Projesi" Çanakkale Zaferi sebebiyle yok oldu.²⁸

Çanakkale Savaşları'nda meydana gelen kayıplar da oldukça önemlidir. Çanakkale Savaşları'nın bilançosu, akıllara durgunluk verecek kadar büyüktür. Çeşitli silah, araç, gereç ve gemi dışında düşmanın insan kaybı 252.000'dir(İngiliz 205.000, Fransız 47.000), Türklerin kaybı ise 251.309'dur.²⁹

---

²⁶ Ramazan EREN, Çanakkale Savaşları'nın Mana ve Ehemmiyetinin Muhtasar Bir Değerlendirmesi, s: 50.

²⁷ EREN, a.g.e., s: 50.

²⁸ GÜZEL, a.g.e., s: 10.

²⁹ BİRCAN, a.g.e., s: 40.

KAYNAKÇA

1. ARMAOĞLU, Fahir; “20. Yüzyıl Siyasi Tarihi” C.1, İstanbul, 1997.
2. ARTUÇ, İbrahim; “1915 Çanakkale Savaşı”, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1992.
3. ATSIZ, Hüseyin, Nihal; “Çanakkale’ye Yürüyüş”, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1992.
4. BİRCAN, Osman; “Belge ve Fotoğraflarla Atatürk’ün Hayatı”, Meb. Yayınları, İstanbul, 1997.
5. EREN, Ramazan; “Çanakkale Savaşları’nın Mana ve Ehemmiyetinin Muhtasar Bir Değerlendirilmesi”, Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş., Çanakkale, 1995
6. GÖRGÜLÜ, İsmet; “On Yıllık Harbin Kadrosu (1912 – 1922)”, T.T.K. Yayınları, Ankara, 1993.
7. GÜZEL, Abdurrahman, “Avustralya Resmi Tarihinde Gelibolu / Çanakkale”, Açısam Yayıncılık, Çanakkale, 1996.
8. Komisyon, Türkiye Tarihi, C. IV, Cem Yayınlar, İstanbul, 1999.
9. Komisyon, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Meb Yayınları, İstanbul, 1999.
10. TUNÇOKU, Mete; “Çanakkale 1915 Buzdağı’nın Altı”, T.T.K, Ankara, 2002.